

# Hier Wilde Bij Zijn

## Van Gogh Nationaal Park

### Handreiking

VAN  
GOGH  
NATIONAAL  
PARK

Praktische gids voor een bestuivervriendelijke leefomgeving

# Inhoudsopgave

|   |                                                                    |    |
|---|--------------------------------------------------------------------|----|
| 1 | Welkom bij Van Gogh Nationaal Park                                 | 3  |
| 2 | Wat zijn bestuivers en waarom zijn ze belangrijk?                  | 4  |
| 3 | Maak kennis met drie kleine kunstenaars in Van Gogh Nationaal Park | 5  |
| 4 | Wat hebben bestuivers nodig?                                       | 7  |
|   | 4.1 Voedsel                                                        | 7  |
|   | 4.2 Nestelplek en bouw materiaal                                   | 7  |
|   | 4.3 Bewust groenonderhoud                                          | 10 |
| 5 | Praktische tips om zelf aan de slag te gaan                        | 11 |
|   | 5.1 Aan de slag in je tuin of balkon                               | 11 |
|   | 5.2 Aan de slag op het werk                                        | 13 |
|   | 5.3 Aan de slag op school                                          | 15 |
|   | 5.4 Aan de slag op akkers                                          | 17 |
|   | 5.5 Aan de slag op de boomkwekerij                                 | 19 |

# 1 Welkom bij Van Gogh Nationaal Park

Stap binnen in de wonderlijke wereld van het Van Gogh Nationaal Park, de omgeving waar Vincent van Gogh opgroeide. Een wereld vol slingerende beken, uitgestrekte natuurgebieden en boerenlandschappen tot schilderachtige steden en dorpen. Dit rijke landschap vind je niet alleen terug in Van Gogh's wereldberoemde schilderijen, maar ook vlak buiten je eigen voordeur! Deze prachtige Brabantse omgeving is meer dan alleen een lust voor het oog. Het is een belangrijk leefgebied voor vele beschermde plant- en diersoorten, waaronder bijen en andere belangrijke bestuivers.

Wist je dat bestuivers verantwoordelijk zijn voor de bestuiving van maar liefst 80% van alle plantensoorten in Nederland? Helaas horen we steeds vaker dat het niet goed gaat met bestuivers, met name wilde bijen. We zien er steeds minder en we zien ook steeds minder soorten. Deze bijzondere insecten hebben bloemen nodig om te overleven, maar bloemen zijn er steeds minder. Door intensieve bebouwing, tuinen vol tegels en strak aangelegde parken zijn in stedelijke gebieden weinig bloeiende planten te vinden. In het landelijke gebied hebben bestuivers het zwaar door de uitgestrekte, eentonige percelen met steeds dezelfde gewassen. Om de gezonde leefomgeving binnen het Van Gogh Nationaal Park te beschermen en te bevorderen is het dan ook belangrijk om onze bestuivende vrienden een handje te helpen.

Gelukkig is dit niet moeilijk. In dit boekje lees je zowel wat bestuivers zijn en nodig hebben als praktische tips om deze bewonderenswaardige insecten te helpen. Vanuit je balkon of tuin, akker, bedrijfsterrein of schoolplein; er zijn diverse mogelijkheden. Dat hoeft niet meteen een perfecte bestuiver-vriendelijke oase te worden: alle beetjes helpen! Samen bouwen we aan het landschap van de toekomst.



## 2 Wat zijn bestuivers en waarom zijn ze belangrijk?

Wanneer je denkt aan bestuiving komen waarschijnlijk meteen de bloemetjes en de bijtjes in je gedachten. En precies, dat klopt helemaal! De honingbij is misschien wel de bekendste bijensoort. Er bestaan echter nog zo'n 360 andere soorten wilde bijen in Nederland waarvan meer dan de helft dreigt te verdwijnen. Maar wist je dat er naast bijen ook andere prachtige insecten zijn, zoals vlinders, zweefvliegen en zelfs kevers, die allemaal een belangrijke rol spelen in het bestuivingsproces van bloemen?

Bestuivers hoppen de hele dag van bloem naar bloem om nectar en stuifmeel te verzamelen. Als ze een bloem bezoeken halen ze daar niet alleen stuifmeel op maar blijft er ook wat stuifmeel van de vorige bloem achter. Bestuiving vindt plaats wanneer er stuifmeel van de ene bloem terecht komt op een andere bloem van dezelfde soort. Dit is niet zomaar een klein detail in de natuur; het is een belangrijk proces waardoor planten zich kunnen voortplanten en vruchten kunnen produceren. Sommige planten gebruiken hiervoor de wind. Een groot deel heeft echter de hulp van insecten nodig, oftewel bestuivers.

Door het bestuiven van planten zorgen bestuivers niet alleen voor het voedsel voor veel wilde dieren maar ook voor ons eigen eten. Wist je bijvoorbeeld dat maar liefst 75% van onze voedselgewassen afhankelijk is van bestuivers? Appels, peren, kersen, tomaten, courgettes, perziken en pruimen; bestuivers vullen de schappen in de supermarkt. Ook voor de productie van koffie, thee en chocolade zijn we afhankelijk van deze diertjes. Bovendien zijn ze essentieel voor het bestaan van veel planten – wel 80% – die in de Nederlandse natuur groeien. Zonder bestuivers zou ons voedselsysteem en landschap er veel eentoniger en saai uitzien. Bovendien maken minder planten Nederland minder veerkrachtig tegen de gevolgen van klimaatverandering. Door deze kleine maar essentiële wezens te waarderen en te beschermen, helpen we dus niet alleen de natuur – we zorgen ook voor onze eigen toekomst!

Bron: IVN Natuureducatie

### Bang voor steken?

Ben je terughoudend om bestuivers zoals bijen in je omgeving te verwelkomen uit angst voor steken? Wees gerust: dat is over het algemeen nergens voor nodig. Wist je namelijk dat mannetjesbijen en vele wilde bijensoorten helemaal geen angel hebben en dus niet kunnen steken? Daarnaast steken de bestuivers met een angel alleen als ze zich direct bedreigd voelen, zoals wanneer hun nest verstoord wordt. Door het bieden van meer bloemrijke opties voor bestuivers draag je juist bij aan een gezonde en stressvrije omgeving voor deze insecten én verklein je indirect de kans op steken!



#### Bijen zijn geen wespen

Dit is de bij. Ze lijken misschien wel op wespen maar ze zijn compleet verschillend! Bijen vliegen een stuk langzamer, hebben lange haren en zijn minder felgeel. Een belangrijk verschil: in tegenstelling tot wespen zijn bijen vooral geïnteresseerd in bloemen, niet in jouw picknick. Dus als een klein, ijverig beestje rustig van bloem naar bloem fladdert, is het waarschijnlijk een vriendelijke bij die meer geïnteresseerd is in nectar dan in jou!

### 3 Maak kennis met drie kleine kunstenaars in Van Gogh Nationaal Park

Heb je al gehoord van de drie zoemende helden van het Van Gogh Nationaal Park? Ontmoet de metselbij, de hommelmel, en het oranjetipje—drie icoonsoorten die goed passen bij de manier waarop we samen met jou aan de ambities van het Van Gogh Nationaal Park willen werken. Deze bestuivers zijn belangrijk voor de bestuiving van talrijke planten in het gebied. Ze spelen een belangrijke rol voor het behoud van de bloeiende landschappen en voedselgewassen in de regio. Door deze indrukwekkende icoonsoorten te beschermen zorgen we niet alleen voor hun voortbestaan, maar houden we onze leefomgeving levendig en vol kleur. Laten we samen zorgen dat Van Gogh's natuurlijke canvas blijft bloeien en zoemen!

#### **De metselbij: een architect van de natuur**

Er zijn tal van soorten metselbijen waarover we graag wat meer informatie geven. Deze bijen staan bekend om het verbazingwekkende vermogen om nesten te bouwen met behulp van modder of klei, vandaar de naam "metselbij". Deze kunstenaar verzamelt modder of klei en vormt ze tot kleine balletjes die één voor één naar het nest gedragen wordt. Net als een echte metselaar legt de bij met uiterste precisie de modderballen op elkaar, laag voor laag, tot een stevige structuur ontstaat. Dit dient als nest voor haar eitjes. Terwijl de metselbij stuifmeel en nectar verzamelt om haar larven te voeden, draagt deze soort bij aan de bestuiving en het voortbestaan van talloze plantensoorten. En dat is precies wat we ook willen in het Van Gogh Nationaal Park.



Een rosse metselbij



Een grote koekoekshommel (Foto: Bart Vastenhouw)

#### **De hommelmel: de robuuste veldwerker**

Ook hommels heb je in allerlei soorten en maten. Met hun harige lichaam en indrukwekkende vliegvermogen is de hommelmel goed aangepast aan koudere klimaten en daardoor essentieel voor de bestuiving van gewassen in Nederland. Hommels hebben een speciale manier van bestuiven, bekend als 'buzz pollination', waarbij ze snel met hun lichaam trillen om stuifmeel los te maken uit de bloem. Deze techniek is essentieel voor de bestuiving van bijvoorbeeld tomaten en aubergines. De koekoekshommels zijn een verhaal apart. Ze verschillen van andere hommelmelsoorten doordat ze hun eitjes in het nest van andere hommelmelsoorten leggen, net zoals de koekoek doet bij andere vogelsoorten. In plaats van dat de hommelmel zelf een nestje bouwt en stuifmeel verzamelt, worden de larven grootgebracht door de gastheerhommelmel. Wat klinkt als een luie strategie is eigenlijk het resultaat van een fascinerende evolutie!

In het Van Gogh Nationaal Park willen we ook niet een eigen groot natuurgebied bouwen met een hek eromheen, maar vooral het Van Gogh Nationaal Park al laten starten bij de voordeur. Dus op het schoolplein, in de voor- en achtertuin, in de eigen buurt en op het bedrijventerrein en boereneref.

**Het oranjetipje: een symbool van verandering**

Het oranjetipje, gemakkelijk te herkennen aan de feloranje tips op de vleugels van het mannetje, zijn niet alleen prachtig om te zien, maar ook van onschatbare waarde als vroege bestuivers van lentebloemen. Vrouwelijke oranjetipjes leggen hun eieren uitsluitend op cruciferen (kruisbloemigen), zoals de delicaat geurende look-zonder-look en sierlijke pinksterbloemen, wat hun rupsen een voedselbron biedt zodra ze uitkomen. Een fascinerend aspect is dat een vrouwtjesvlinder niet al haar eitjes op een enkel plantje afzet, maar dit beperkt tot één eitje die ze vlak onder de knop op de bloemsteel plaatst. Dit eitje scheidt een stof af die andere vrouwtjes ervan weerhoudt nog een eitje op de plant af te zetten. Zo is deze plant als het ware 'gereserveerd', net als in een restaurant!

Zoals deze vlinder kan transformeren van rups tot pop tot vlinder, zo willen we ook in Van Gogh Nationaal Park de transitie ondersteunen naar een landschap van de toekomst. We werken aan een mooie, gezonde en groene leefomgeving. Met prachtige natuur en vitaal boerenland midden in een economisch krachtige regio. Met groen tot in het hart van de steden en dorpen, waar ook ruimte is voor deze bijzondere vlindersoort.



Een mannetje oranjetipje (Foto: Willem van Kruijsbergen)

## 4 Wat hebben bestuivers nodig?

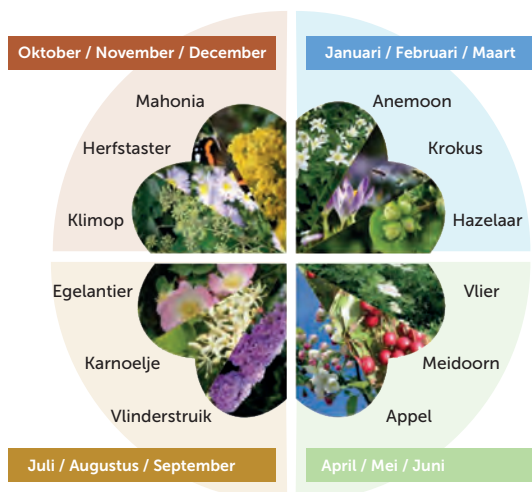
Genoeg voedsel en plek om te nestelen en te schuilen; dat is wat de meeste dieren, ook bestuivers, nodig hebben. En hoewel dat niet zo ingewikkeld klinkt en eigenlijk ook niet is, is het toch goed om er iets meer over te weten om bijen en andere bestuivers goed te kunnen helpen.

### 4.1 Voedsel

De beste manier om bestuivers te helpen is het vergroten van het voedselaanbod van nectar en stuifmeel. Niet elke plant is een goede plant voor bijen en andere bestuivers omdat niet iedere plant nectar en stuifmeel levert. Daarnaast heeft elke soort bestuiver zo haar eigen bloemenvoorkeur en is het belangrijk om een gevarieerd aanbod van plantensoorten te hebben. De meeste wilde bloemplanten in ons land zijn geschikt voor één of meer bijensoorten. Alle inheemse bloemen en ook veel tuinbloemen zijn dus geschikt voor bijen en andere bestuivers. Maar ook veel uitheemse of gecultiveerde tuinbloemen zijn erg geschikt, waaronder veel klokjes (Campanula), bolgewassen, lipbloemen (Labiatae), composieten (Asteraceae) en vlinderbloemen (Fabaceae).

#### Drie praktische voedseltips:

1. Bestuivers zijn van vroeg in de lente tot laat in de herfst actief. Je maakt ze dan ook ontzettend blij met een stukje grond waar het hele jaar door planten in bloei staan. Dit heet een lange bloeihoog. Met een lange bloeihoog is er altijd wel iets te eten. Bonus: je hebt zelf altijd iets vrolijks om naar te kijken.
2. Lijken wilde bloemen je wel leuk, maar vind je het ook snel rommelig staan? Kies er dan voor om een strook grond of een bak in te zaaien. Je kunt er eventueel nog stenen omheen leggen waardoor het er toch strak uitziet.
3. Goed om te weten: Chemische bestrijdingsmiddelen, zelfs met groen ogende namen en verpakkingen, zijn schadelijk voor wilde bijen en andere dieren. Het is daarom belangrijk om biologische planten en zaden te gebruiken. Niet-biologische planten en zaden zijn vaak behandeld met gif om ze tegen insecten en schimmels te beschermen. Die zijn zo effectief, dat zelfs de planten en bloemen uit bespoten zaden giftig zijn. En daar kunnen bijen door aangetast raken, waardoor ze niet meer kunnen vliegen of zelfs doodgaan. Gebruik ze daarom niet. Ook andere nuttige insecten en dieren in je omgeving worden aangetast, waaronder egels en vogels. Dit schaadt de biodiversiteit en verstoort de natuurlijke balans. Een rijke variëteit aan plant- en diersoorten helpt juist plagen, zoals bladluizen, op natuurlijke wijze te beheersen.



Ben je benieuwd welke bestuiver-vriendelijke planten je nog meer kunt kiezen? Ontdek op [www.wegwijzerbestuivers.nl](http://www.wegwijzerbestuivers.nl) alle mogelijkheden!





#### **Bonus tip: Begin een kruidentuintje of moestuin**

Voor de mensen met groene vingers: het aanleggen van een kruidentuin of moestuin is een fantastische manier om bestuivers te ondersteunen. Ze zijn namelijk dol op kruiden zoals oregano, bieslook, munt, tijm, rozemarijn, kamille en lavendel. Daarnaast bloeien veel groentesoorten tijdens hun groeiproces, zoals erwten, bonen, tomaat, komkommer, courgette, pompoen en Nieuw-Zeelandse spinazie. Heb je groenten die je normaal oogst voordat ze bloeien? Probeer eens een paar planten te laten staan zodat ze kunnen doorschieten. Je zult zien dat ze prachtige bloemen produceren. Bijen smullen bijvoorbeeld van de bloemen van sla, radijs, wortel, prei, venkel, kool en biet.

Het is belangrijk om het gebruik van bestrijdingsmiddelen zoveel mogelijk te vermijden. Voor meer informatie over bestuiver-vriendelijke bestrijdingsmiddelen kun je kijken op [www.nederlandzoemt.nl](http://www.nederlandzoemt.nl)

#### **4.2 Nestelplek en bouw materiaal**

Bestuivers hebben een plek nodig waar ze een nest kunnen maken. Wanneer je aan bijen denkt, zie je misschien meteen een bijenkast voor je. Maar wist je dat veel wilde bijensoorten - ongeveer driekwart – en andere bestuivers eigenlijk in de grond nestelen? Deze bestuivers zijn dol op een zanderige, plantarme plek waar ze ongestoord holletjes kunnen graven. In dat nest maken ze een soort kamertjes met in elke kamer een eitje. Daar stoppen ze stuifmeel bij, zodat de larve uit het eitje iets te eten heeft. Voor zo'n nest hebben ze een goede plek nodig. Ook hebben ze bouw materiaal nodig om het nest mee af te werken, zoals stukjes blad. Help mee aan het creëren van een veilige haven voor deze nuttige insecten en verrijk tegelijkertijd je eigen buitenruimte!

#### **Vier tips om bestuivers te helpen met hun nestje:**

1. Ongeveer driekwart van de bijensoorten graaft holletjes in de grond. Ze maken graag gebruik van een zanderig plekje met weinig planten. Houd daarom een plekje in op je terrein of tuin kaal, leg je tegels niet strak tegen elkaar en voeg ze met zand.
2. Voor de bestuivers die liever boven de grond nestelen, zijn de opties divers. Sommigen bouwen hun nesten in zowel dode als levende planten, tussen stenen, of zelfs in een verlaten slakkenhuis. Door een zonnig rommelhoekje in je terrein te creëren met dood hout, takken met holtes en wilde planten, voorzie je deze bestuivers van zowel bouw materiaal als een perfecte nestelplaats.
3. Bestuivers zoals bijen maken stevige nesten, maar ze zijn niet van beton. Door te schoffelen en te spitten maak je de nesten kapot of blokkeer je de uitgang. Minder doen in je tuin = meer doen voor wilde bijen en andere bestuivers.
4. Een insectenhotel is een leuke aanvullende optie om bestuivers te helpen. Het is goed om te weten dat een insectenhotel minder soorten bijen en andere bestuivers aantrekt in vergelijking met zanderige plekjes of een rommelhoekje. Zorg er daarom voor dat je ook andere nestopties biedt, bijvoorbeeld zonnige rommelhoekjes. Wanneer je besluit een insectenhotel te plaatsen, is het belangrijk om te weten dat bijenitjes veel warmte nodig hebben om uit te komen. Hang daarom je insectenhotel op een zonnige locatie waar de insecten volop kunnen genieten van de zonnewarmte. Bovendien is het gunstig om insectenhôtels dicht bij bloemen te plaatsen. Hierdoor creëer je een gunstige omgeving waar bestuivers gemakkelijk voedsel kunnen vinden en tegelijkertijd een veilige plek hebben om te nestelen en te rusten. Dit vergroot de kans dat bestuivers je tuin bezoeken en bijdragen aan de bestuiving van je planten.

**Let op:** na een paar jaar kan een insectenhotel vol raken. Vervang het of maak het schoon om het weer aantrekkelijk te maken voor nieuwe gasten. Een goed onderhouden insectenhotel zorgt voor meer biodiversiteit in je tuin!

Bron: IVN Natuureducatie

#### **Bonus tip: Creëer je eigen Van Gogh insectenhotel!**

Heb je een Van Gogh Nationaal Park insectenhotel mogen ontvangen? Laat je creatieve kant de vrije loop en gebruik het insectenhotel als je eigen canvas. Het is een leuke activiteit voor alle leeftijden. Onderneem het met je kinderen of leerlingen om zo wat te leren over het belang van bestuivers en biodiversiteit in de tuin of op het schoolplein!

#### **Hier wat praktische tips voor je begint met schilderen:**

1. Zorg voor een schoon canvas: maak het insectenhotel goed schoon voordat je begint met schilderen. Soms zitten er nog oude cocons of afval in waardoor de bestuivers zich niet thuis voelen. Net als wij houden ze van een schoon huis!
2. Kies de juiste verf: Voor de bescherming van de biodiversiteit is het belangrijk om waterbestendige verf zonder giftige stoffen te gebruiken. Hierdoor wordt je canvas niet aangetast door de regen en ander vocht, maar beschermd het ook je hotelgasten tegen gevaarlijke stoffen. Tip: Acrylverf is een fantastische optie omdat deze verfsoort snel droogt, gemakkelijk te gebruiken is en bestuiver-vriendelijk is. Een andere milieuvriendelijke optie is biologisch afbreekbare verf, zoals kalk of plantaardige verf. Zorg er wel voor dat de verf voor buitenshuis gebruik is!
3. Test de verf: Het is altijd goed om de verf op een stukje van je hotel te testen voordat je hem helemaal beschildert. Zo kan je testen of de verf goed hecht en of je blij bent met de kleuren. Ziet alles er goed uit? Dan is het tijd om heel je canvas te gaan invullen!

**Veel verfplezier!**

### 4.3 Bewust groenonderhoud

Bestuivers hebben het meeste last van insecticiden, het verstoren van nesten of het wegmaaien van voedselplanten. Het is begrijpelijk dat je zelf ook van je eigen stukje groen wilt genieten. Om met beide rekening te houden, hebben we extra tips voor bestuiver- en mensvriendelijk groenonderhoud:

1. Heb je een gazon? Dan kun je uiteraard planten toevoegen. Maar je kunt bestuivers ook al helpen door niet heel je gazon te maaien en bloemen te laten groeien en bloeien. Bijvoorbeeld aan de randen. Of laat het geheel meer groeien en bloeien en maai een paar strakke paden.
2. Ga je je tuin winterklaar maken? Maak je niet te druk! Ga niet schoffelen en laat bladeren liggen. Zo kunnen bestuivers zoals bijen in de grond overwinteren en hebben ook andere dieren schuilplekken voor de winter. Vind je dat er rommelig uitzien? Kies dan gewoon een enkele plek waar je de bodem met rust laat.
3. Snoei in het vroege voorjaar in plaats van in de herfst en snoei niet alles weg. Zo kunnen bijen en andere insecten in stengels overwinteren en bessen en zaden zijn voedsel voor vogels.
4. Heb je last van plagen, zoals slakken of bladluis? Er zijn vaak ook bestuiver-vriendelijke alternatieven om ze te bestrijden. Zo kun je bladluis aanpakken met groene zeep in water en slakken vangen in een bakje met bier.

Bron: IVN Natuureducatie



## 5 Praktische tips om zelf aan de slag te gaan

Gelukkig hoef je geen groot natuurgebied te beheren om een verschil te maken. Zelfs met kleine aanpassingen kun je een bestuiver-vriendelijke leefomgeving creëren om zo deze prachtige wezens een betere kans op overleven te geven. Benieuwd naar de mogelijkheden? Lees snel verder om te ontdekken hoe je bestuivers een handje kunt helpen in je tuin, op je balkon, schoolplein, bedrijfsterrein of akker.

Wil je het graag eenvoudig houden? Geen zorgen! Met onze kant-en-klaar pakketten vol inheemse planten kun je jouw tuin, erf of terrein op een simpele manier vergroenen. Goed voor jou én de natuur, waaronder bestuivers. Ontdek op [www.ivn.nl/aan-de-slag](http://www.ivn.nl/aan-de-slag) hoe je zelf aan de slag kunt gaan!



Ben je benieuwd naar meer mogelijkheden? Lees snel verder om te ontdekken wat je Bij Jezelf kunt doen in je tuin, op je balkon, schoolplein, bedrijfsterrein of akker.

### 5.1 Aan de slag in je tuin of balkon

Welkom in jouw groene oase voor bestuivers! Of je nu een ruime tuin hebt of slechts een bescheiden balkon; er zijn talloze mogelijkheden om een gastvrije plek te creëren voor onze hardwerkende bestuivers. Een bestuiver-vriendelijke tuin of balkon is niet alleen goed voor bijen, vlinders en andere nuttige insecten, maar kan ook prachtig zijn! Door het planten van verschillende bloemen, struiken en bomen die nectar en pollen bieden, creëer je een kleurrijk en levendig Van Gogh landschap. Denk aan geurende lavendel, vrolijke (zonne)bloemen en elegante vlinderstruiken. Deze planten trekken bestuivers aan die helpen bij de groei van je tuin en zorgen voor een gezonde, bloeiende omgeving. Zo creëer je een levendig en betoverend plekje waar iedereen van kan genieten! Hier zijn enkele praktische tips om van jouw tuin of balkon kunt transformeren tot een bloeiend paradijs voor bestuivers:

1. **Plant bloemen en planten:** Geniet van een kleurrijk paradijs vol leven door diverse bloemen zoals lavendel en rozemarijn om bijen en vlinders aan te trekken. Voeg inheemse planten toe, zoals grote kattenstaart en salie, die veel nectar bieden. Bestuivers worden ontzettend blij van een lange bloeihoog, een stukje grond waar het hele jaar door planten in bloei staan.



2. **Minimaliseer je tuinonderhoud:** Diervriendelijk tuinieren, is lui tuinieren; mooi toch? Vaak is het goed om je tuin zoveel mogelijk met rust te laten en de natuurlijke kringlopen hun gang te laten gaan. Laat je gazon wat wilder door niet alles te maaien en bloemen vrij te laten groeien, vooral aan de randen. Bereid je tuin niet te sterk voor op de winter; laat bladeren liggen en schoffel minder, zodat bestuivers en andere dieren kunnen overwinteren. Snoei liever in het vroege voorjaar dan in de herfst en behoud enkele oude stengels en zaden waar andere dieren zoals vogels van kunnen genieten.
3. **Begin een moestuin en kruidentuin:** Richt een moestuin en kruidentuin in op je balkon of in je tuin. Zo kun je genieten van verse kruiden en groenten, terwijl je tegelijkertijd bestuivers helpt met bloeiende kruiden en groenten. Leuk voor jou én onze zoemende vrienden!
4. **Creëer drinkplaatsen:** Bied een rustplaats voor onze hardwerkende bestuivers door een Tuiny Poel of een ondiepe schaal met water in je tuin of op je balkon te plaatsen waar ze kunnen drinken en zich kunnen verfrissen. Voeg eventueel wat drijvende bloemen of stenen toe als landingsplaatsen voor andere insecten. Dit ziet er niet alleen leuk uit, maar draagt ook bij aan meer biodiversiteit in je tuin!
5. **Verticaal tuinieren:** Maak optimaal gebruik van de beschikbare ruimte door te investeren in verticale tuinoplossingen, zoals hangende plantenbakken, muurzakken of klimplanten. Dit biedt niet alleen meer groen op je balkon, maar ook extra leefruimte voor bestuivers.
6. **Koop of creëer een (mini-)insectenhotel:** Maak zelf een (klein) insectenhotel door gebruik te maken van natuurlijke materialen, zoals stukjes hout, bamboestokken, en stro. Plaats het insectenhotel op een beschutte plek op je balkon, bij voorkeur uit de directe wind en regen, maar dichtbij bloemen.
7. **Vermijd pesticiden:** Vermijd het gebruik van pesticiden op je balkon. Er bestaan veel bestuiver-vriendelijke alternatieven.

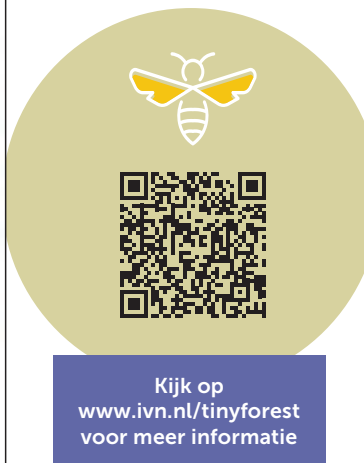


## 5.2 Aan de slag op het werk

Welkom op de weg naar een bestuiver-vriendelijk werkomgeving! Bedrijfsterreinen vormen vaak een belangrijk onderdeel van ons stedelijke landschap. Wist je echter dat slechts 1% van alle bedrijventerreinen bestaat uit natuur? Het zijn vaak grijze, versteende omgevingen. Daar is grote winst te behalen, voor mens én natuur. We voelen ons namelijk fijner, werken productiever en ervaren minder stress in een groenere omgeving. Bovendien zorgt meer groen voor meer biodiversiteit. Groene bedrijventerreinen kunnen hierdoor een belangrijke schakel vormen tussen stad en land. Een verbinding waar je niet meer met een boog omheen, maar dwars doorheen loopt, fietst, vliegt of zoemt. Daarnaast zorgt de toenemende klimaatproblematiek voor hittestress en wateroverlast en daarmee voor schade aan gebouwen en wegen. Planten en bomen verkoelen, vangen water op en zuiveren de lucht. Daarmee is vergroening dé duurzame oplossing voor een breed scala aan problemen op bedrijventerreinen.

Hier zijn enkele praktische tips om aan de slag te gaan voor een groener bedrijventerrein:

1. **Voeg kleur toe:** Plaats plantenbakken en creëer bloemrijke borders met een verscheidenheid aan inheemse nectarplanten. Deze trekken niet alleen bestuivers aan maar zorgen ook voor een vrolijke en uitnodigende sfeer op het terrein. Niet alleen fijn voor medewerkers; ook bezoekers en omwonenden waarderen een groen en kleurrijke omgeving. Heb je al bomen op je terrein staan? Maak dan gebruik van de boomspiegel, dat is het vrijgelaten stukje aarde rondom de boomstam. Je kunt namelijk een boomspiegeltuintje creëren. Zo'n mini-tuin is niet alleen mooi maar helpt ook onze zoemende vrienden een handje!
2. **Groene parkeerplaatsen:** Maak gebruik van groene parkeerplaatsen met hagen langs de randen.  
**Tip:** snoei de hagen pas na de bloei. Zo help je bestuivers aan hun nectar en pollen, bevorder je biodiversiteit en zorg je voor zaden en vruchten voor vogels. Dé manier om je parkeerplaats om te toveren in een groene en levendige omgeving.
3. **Gebruik de ruimte langs de gevel:** Plaats klimplanten langs de gevels van gebouwen. Dit is een leuke manier om de uitstraling van je pand te vergroenen. Dit creëert niet alleen een waardevolle leefomgeving voor bezoekers en omwonenden maar ook voor onze zoemende vrienden!
4. **Vergroen het dak:** Overweeg de aanleg van een groen dak op gebouwen. Dit zorgt niet alleen voor isolatie en vermindering van regenwaterafvoer, maar biedt ook extra leefruimte voor planten en insecten. Zo creëer je een win-win situatie voor mens en natuur!
5. **Creëer een moestuin:** Plaats moestuinbakken, met biologisch zaad of stekjes, op het terrein waardoor medewerkers kunnen genieten van verse kruiden of groentes en waar bestuivers worden aangetrokken door de bloemen en geuren. Dit draagt bij aan een groene, gezonde omgeving voor zowel mens als natuur. Daarnaast zijn deze verse producten niet alleen heerlijk voor de bedrijfskeuken, maar bieden ze aan bestuivers ook een rijke bron van nectar en pollen.
6. **Stimuleer buitenactiviteiten:** Zorg voor een bloemrijke groene plek op het terrein met picknick-banken, buiten-vergaderplekken en wandelroutes. Dit biedt een gezonde én productieve omgeving voor werknemers. Natuur verlaagt stress en nodigt uit om meer te bewegen. Daarnaast help je de bestuivers met een groene omgeving een handje mee!



#### Plant een Tiny Forest

Wil jij van jouw bedrijf een groene, inspirerende werkplek maken die trots, werkplezier en creativiteit bevordert? Een plek die bijdraagt aan een duurzaam imago en biodiversiteit stimuleert? Plant dan samen met je medewerkers een Tiny Forest. Naast dat het vlinders, vogels, bijen en kleine zoogdieren aantrekt, creëer je ook een prachtige ontmoetingsplek voor werknemers!

### 5.3 Aan de slag op school

Welkom op het bestuiver-vriendelijke schoolplein! Een schoolplein biedt niet alleen ruimte om te spelen en te leren, maar kan ook een waardevolle leefomgeving zijn voor prachtige vlinders en andere bestuivers. Door educatieve en stimulerende elementen toe te voegen, kunnen schoolpleinen niet alleen groener en levendiger worden, maar ook een belangrijke rol spelen in het inspireren van de volgende generatie om zich in te zetten voor biodiversiteit en natuurbehoud.

Hier zijn enkele praktische tips om van jouw schoolplein een paradijs te maken voor bestuivers:

1. **Maak of plaats insectenhôtels:** Een leuke manier om leerlingen te betrekken bij het beschermen van de natuur is het maken (of ophangen) van insectenhôtels op het schoolplein. Plaats hierbij kleurrijke educatieve bebording met uitleg over waarom vlinders en bijen zo belangrijk zijn en hoe insectenhôtels werken. Leuke weetjes, een zoekkaart, grappige illustraties en gemakkelijk te lezen teksten spelen hierbij een belangrijke rol. **Creatieve tip:** Tover leerlingen om in 'Van Goghjes' en laat ze hun eigen insectenhotel beschilderen. Zorg er wel voor dat de verf niet schadelijk is voor de hotelgasten.
2. **Plant een vlinderstruik en/of voedselbosje:** Vergroen je schoolplein met een vlinderstruik of voedselbosje. Beide dragen bij aan vergroening van de speelleeromgeving, biodiversiteit en klimaatadaptatie. Net als grote voedselbossen zijn de kleine bosjes een fijne plek voor dieren zoals vlinders, vogels, bijen en egels. Ook niet onbelangrijk: het neemt kinderen mee in een nieuw verhaal over duurzame voedselproductie met respect voor de natuur. Ben je benieuwd hoe een voedselbosje eruitziet en hoe het precies werkt? Kijk op [www.ivn.nl/voedselbosjes](http://www.ivn.nl/voedselbosjes)



3. **Zaadbommen maken:** Een leuke activiteit om met leerlingen te ondernemen op het schoolplein en in de buurt is het maken en planten van zaadbommen of bloemmengsels. Dit is niet alleen een educatieve activiteit, maar ook een geweldige manier om de biodiversiteit te vergroten en kleur te geven aan jouw schoolplein of buurt. **Tip:** Organiseer een bloemenfeest en vergroen samen met kind en ouder de buurt door bloemen te zaaien. Een leuke activiteit met een kleurrijk resultaat!
4. **Creëer een moestuin en kruidentuin:** Richt een schooltuin in waar leerlingen kunnen leren over planten, groei en voedselproductie. Leerzaam en ook nog eens hartstikke leuk! Daarnaast zorgt de betrokkenheid van kinderen bij voeding en natuur voor een gezonder voedingspatroon. Kies voor planten die niet alleen eetbaar zijn, maar ook aantrekkelijk zijn voor bestuivers. Denk aan basilicum, munt, courgette en tomaten. Benieuwd naar de mogelijkheden? Kijk dan op [www.ivn.nl/schooltuinieren](http://www.ivn.nl/schooltuinieren)
5. **Creëer drinkplaatsen:** Zorg voor drinkplaatsen voor vlinders en bijen op het schoolplein, zoals een Tuiny Poel of ondiepe schalen met water. Dit biedt bestuivers een plek om te drinken en zich te verfrissen. Tegelijkertijd kunnen leerlingen leren over het wonderlijke waterleven.



## 5.4 Aan de slag op de akkers

Welkom op het bestuiver-vriendelijke boerenlandschap! Het boerenlandschap biedt prachtige kansen om natuurlijke gebieden met elkaar te verbinden. Zo zorgen we samen voor een levendige en gezonde leefomgeving.

Wist je dat kleine aanpassingen op je erf en akkerrand een groot verschil kunnen maken? Zo help je niet alleen de biodiversiteit een handje, maar verbeter je ook ons prachtige boerenlandschap. Een rijke variatie aan insecten is niet alleen essentieel voor de bestuiving van je gewassen, maar helpt ook ziektes op een natuurlijke manier buiten de deur te houden in diverse teelten. Een bloemrijkere omgeving kan bijdragen aan meer bestuivers, natuurlijke plaagbestrijders én een hogere productie en kwaliteit van (landbouw) gewassen (Holzschu et al., 2012; De Groot et al., 2015). Goed voor jou én geweldig voor de natuur!

Hier zijn enkele praktische tips om jouw erf of akker(rand) nóg milieuvriendelijker te maken:

1. **Aanplanten van bomen en struiken:** Plant bomen en struiken op je boerenerf om een groene en gezonde leefomgeving te creëren voor de mens én bestuivers. Kies voor inheemse soorten zoals esdoorn, linde, kastanje en wilg. Deze zijn niet alleen mooi, maar trekken ook bestuivers aan met hun nectarrijke bloemen.
2. **Bloeiende hoekjes:** Heb je ongebruikte stukjes land? Laat ze staan of zaai ze in met bloemen en planten die aantrekkelijk zijn voor vlinders, bijen en egels. Dit is een leuke manier om onbenutte ruimtes te benutten en kleur te geven aan je erf. Dit biedt niet alleen extra voedselplekken maar ook nestgelegenheden voor bestuivers, oftewel, een echte B&B. Ook hier geldt: diervriendelijk tuinieren, is lui tuinieren! Zo bieden kleine rommelhoekjes met bladeren, oude struiken en oude boomstammen perfecte nestplekken voor veel soorten bijen, kevers en andere bestuivers!
3. **Inzaaien van akkerranden:** Zaai de randen van je akkers in met speciale bloemenmengsels. Dit zorgt voor een bloeiend buffet voor bestuivers én verhoogt de natuurlijke pracht van je land!  
**Tip:** Gebruik groenbemesters op akkerranden voor een betere bodemkwaliteit en als extra voedselbron voor bestuivers. Kies voor groenbemesters zoals phacelia, boekweit, koolzaad en mosterd. Deze planten zijn niet alleen goed voor de bodem, maar ook zeer aantrekkelijk voor bijen en bestuivers.
4. **Vermijd of verminder chemische middelen:** Probeer waar mogelijk chemische middelen te vervangen door selectieve alternatieven. Deze middelen richten zich alleen op de plaag, waardoor ze minder schade aanrichten aan de rest van de omgeving. Bovendien kun je de biodiversiteit beschermen door driftreducerende technieken toe te passen. Hiermee zorg je ervoor dat de middelen alleen terechtkomen waar ze nodig zijn. Wil je meer weten? Ontdek het effect van deze middelen op bestuivers en natuurlijke vijanden op [www.milieumeetlat.nl](http://www.milieumeetlat.nl)



Ontdek op [www.wegwijzerbestuivers.nl](http://www.wegwijzerbestuivers.nl) hoe je het gebruik van chemische middelen kunt verminderen om de natuur een handje te helpen

5. **Kijk naar de omgeving:** Kijk naar wat er al groeit rondom je erf en vul dit aan met bestuiver-vriendelijke planten. Dit zorgt voor een rijk en gevarieerd aanbod dat het hele jaar door bestuivers aantrekt.
6. **Plaatsen van een insectenhotel:** Een leuke aanvulling op het bovenstaande is het plaatsen of maken van insectenhôtels op het boerenerf om nestgelegenheid te bieden aan bestuivers zoals wilde bijen. Deze hotels kunnen worden gevuld met verschillende materialen, zoals bamboestokken, houtblokken en stro, om een diversiteit aan nestplaatsen te creëren. Plaats de hotels dichtbij bloemen zodat bestuivers gemakkelijk kunnen nestelen en rusten als voedsel kunnen zoeken.



## 5.5 Aan de slag op de boomkwekerij

Welkom in de bestuiver-vriendelijke boomkwekerij! Biodiversiteit, bloemen, bijen en andere insecten zijn niet alleen mooi, maar kunnen ook een bijdrage leveren aan de weerbaarheid van bomen, hagen en heesters. Bij een doordachte aanpak waarbij zowel oog is voor de biodiversiteit als de praktische uitvoerbaarheid, kan er een robuust resultaat ontstaan waar zowel de bestuiver als het teeltsysteem van profiteert.

Hier zijn enkele praktische tips om jouw perceel nóg beter in te richten voor een bloeiende samenwerking met bijen, hommels en zweefvliegen:

1. **Aanleg bloemranden:** Start met de aanleg van kruidenrijke bloemranden rondom en tussen de boompercelen. Door hierbij te kiezen voor een gevarieerde beplanting die leidt tot een lange bloeihoog hebben bestuivers langere tijd toegang tot voldoende voedsel. Dit zorgt ervoor dat ze langer bij jou kunnen blijven en niet hoeven te verhuizen naar andere gebieden in hun zoektocht naar nectar en stuifmeel voor zichzelf en hun nakomelingen.
2. **Het voordeel van variatie:** Een grotere variatie aan bloeiers levert niet alleen langer voedsel aan bestuivers, maar trekt ook een groter aantal verschillende soorten bijen, hommels en zweefvliegen aan. Dat leidt niet alleen tot winst voor de bestuivers, maar is ook voordelig voor de teelt. Een rijke variëteit aan plant- en diersoorten helpt namelijk om plagen op natuurlijke wijze te beheersen. Zie hoofdstuk 4.1 voor een overzicht van bestuiver-vriendelijke planten waar je uit kunt kiezen.
3. **Creëer nestelplekken:** Hommels en zweefvliegen, maar vooral wilde bijen kunnen niet heel ver vliegen. Daarom geven ze de voorkeur aan plekken die zowel een 'bed' als 'breakfast' bieden. Zorg dus voor geschikte nestelplekken waar bestuivers hun eitjes kunnen leggen. Vaak volstaat een strook waarin zonnige stukjes kale grond worden afgewisseld met dood hout zoals een takkenhoop of andere snoeiresten van de kwekerij.
4. **Vlak, schuin en recht:** Wist je dat er in ons land ruim 350 wilde bijen soorten voorkomen? En dat de meeste hiervan ondergronds nestelen? Logisch dus dat ze allemaal zo hun eigen wensen hebben qua huisvesting. Zorg daarom bij de inrichting voor grond voor nestelruimte bij voorkeur voor kleine hoogteverschillen, zodat er naast vlakke stukken grond ook schuine taluds of kleine rechte dijken ontstaan. Zo is er voor iedere huizenzoeker wat wils!



5. **Zet eens een kist op z'n kant:** Heb je geen vrije grond beschikbaar? Weet dan dat een goed geplaatste verticale kist met aarde al een mooie eerste stap kan zijn. Zet deze liefst op een zonnige plek in een hoek van 80 graden (bijna verticaal) met de zandzijde gericht op het zuiden. Voor veel soorten biedt dit een ideale kraamkamer voor het leggen van hun eitjes. Bijkomend voordeel is dat deze mobiel zijn en dus ook op andere plekken op je perceel kunnen worden ingezet!
6. **Draag een steentje bij:** Naast dood hout en zandkisten zijn veel bestuivers ook geholpen met een simpele hoop stenen. Deze bieden een naast beschutting een warme plek om te nestelen. Mocht er geen vaste plek zijn waar de stenen kunnen blijven liggen, kunnen deze natuurlijk ook in een mobiele kist worden gedaan. Doe er wel wat kippengaas voor, zodat ze goed blijven zitten. Dit geldt trouwens ook voor de zandkisten, anders ziet een hond of kat het al snel aan als speelgoed.
7. **Doe eens wat minder:** Soms is het ook enorm waardevol om eens iets juist niet (of minder) te doen. Maai bijvoorbeeld het gras in het rijpad gefaseerd, zodat er altijd voldoende bloemen staan die voedsel kunnen bieden aan bestuivers. En overweeg om de kruidige vegetatie en struiken van overhoeken soms een jaar met rust te laten, zodat deze hoger en bloemrijker wordt en onderdak kan verlenen aan veel meer verschillende bijen, hommels en zweefvliegen.



**Referenties:**

De Groot, G. A., van Kats, R. J. M., Reemer, M., Van der Sterren, D., Biesmeijer, J. C., & Kleijn, D. (2015).

De bijdrage van (wilde) bestuivers aan de opbrengst van appels en blauwe bessen:

Kwantificering van ecosysteemdiensten in Nederland (No. 2636). Alterra.

Holzschuh, A., Dudenhöffer, J. H., & Tschardtke, T. (2012).

Landscapes with wild bee habitats enhance pollination,

fruit set and yield of sweet cherry. Biological conservation, 153, 101-107.





#### Colofon

Dit is een uitgave van IVN Natuureducatie  
in opdracht van Van Gogh Nationaal Park.  
Oktober 2025

**ivn** natuur  
educatie

Provincie Noord-Brabant

**VAN  
GOGH  
NATIONAAL  
PARK**



